

2. Для моделювання просторового розміщення вкритих лісовою рослинністю земель корисним є застосування 3Д моделювання на основі супутникових знімків або карт, створених на їхній основі.
3. Сучасне лісове вкриття території Верхньої Тиси не є сприятливим для затримки стічних вод, особливо на околицях міста Рахова і на прилеглих гірських схилах.
4. Для постійного спостереження за гірськими територіями необхідне широке використання матеріалів дистанційного зондування Землі, що дають дійсну картину стану лісових насаджень та їхнього взаєморозміщення.
5. При використанні супутникових знімків для гірської території необхідно застосування обчислювальної техніки і програм аналізу зображень.
6. Застосування для геометричного коректування орторектифікування і сегментування зображення для виділення лісової маски підвищує точність опрацювання супутникових знімків.

Література

1. Книжков Ю.Ф. Основы аэрокосмических методов географических исследований. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 120 с.
2. Крылов Н.А., Сухих В.И., Брейдо М.Д. Интерпретация данных дистанционного зондирования: Зарубежный опыт// Геодезия и картография. – 1985. – №4. – С. 53-58.
3. Bähr Hans-Peter. Digitale Bildverarbeitung: Anwendung in Photogrammetrie u. Fernerkundung/ Hans-Peter Bähr (Hrsg.). – Karlsruhe: Wichmann, 1985. – XVI. – 401 S.

УДК 71.01+725.961.5 *Аспір. Х.П. Крамарчук** – НУ "Львівська Політехніка"

ВПЛИВ ПРИРОДНО-СТИХІЙНИХ ФОРМ НА ТВОРЕННЯ ПОЕТИКИ АРХІТЕКТУРНО-ПРЕДМЕТНОГО ДОВКІЛЛЯ

Розглянуто природне довкілля як фактор формування поетики архітектурно-предметного середовища з позиції гармонії й естетики (морфологічна функція природи в образі) та семіотичної складової у композиції цілісного образу (комунікативно-інформативна функція природи).

Ключові слова: поетика природного довкілля (метапоетика), поетика архітектурно-предметного середовища, біосеміотична складова образу.

Doctorate Kh.P. Kramarchuk – NU "Lvivs'ka Politekhnik"

Natural forms influence on formation of the architectural environmental poetics

This article is consider of nature as a factor of poetry forming of architecture surroundings from point of harmony and aesthetics (it's the morphological function of nature in the form) and biosemiotic features in composition of the whole form (it's the communicative-informative function of nature).

Key words: the poetry of nature surroundings (metapoetry), the poetry of architecture surroundings, biosemiotics features of the form.

* Наук. керівник: М.В. Данків, канд. техн. наук – НУ "Львівська політехніка"

Природа – архетипний взірць для людини. Клімат та ландшафт землі впливають на психічні особливості людини і формують певний соціотип етносу та його світоглядні форми буття, які трактуються у знакових системах життєдіяльності. Поєднання сильніших властивостей етико-інтуїтивного інтроверта з логіко-сенсорним екстравертом становить психічні особливості українського етносу¹. Все це й визначає ієрархічні цінності, а саме міру проявлення духовного в матеріальному та принцип гармонії з природою, що є найважливішим в організації довкілля, а отже повноцінного тривання народу.

Природне довкілля вплинуло на розвиток двох давньоукраїнських культур: землеробської (пеласгсько-трипільської) та пастушої (ямного, курганного поховання). Тогочасні кочові та пастуші народи за (соціотипом екстраверти) розуміли простір як векторну величину з обов'язково наявним сакральним центром (кургани, гора) і межі, означеної можливостями її досягнення (осідання). Таке трактування простору збереглося і проявилось у замкненому по периметру плануванні осідлища (композиція хутору, гуцульська гражда, замкнений козацький двір, зимівник). Назви осідлищ розумілися як загорода для худоби: обоз, стан, товари (від оточення возів з худобою-товаром), гражда (первинно, загін для коней).

Людина спостерігає і вписується у довкілля, сакралізуючи стихії: неба, (ефір), повітря, води, вогню, землі. Сакралізовані стихії та образи у природі є первинною архітектурною формою (первообразом-архетипом), яка втілює у собі магіко-захисну функцію. Людина навчилася у природи правилам композиції, гармонії й максимальної віддачі любові-добра, так званої вітальності, життєздатності предметів довкілля. Естетика та ідея форми у природі переноситься, наслідуються в реаліях архітектурно-предметного середовища: гора-дім, вежа; дерево-колона, стовп, сходи, вежа; огороження-вал, яр, долина, ріка; дорога та шлях як просіка в лісі, насліджена земля, природний шлях плину струмка, ріки, бо вода є "та що весь світ перейшла"². Природні форми виступають образотворчим каноном, що розкриває зміст Божественного у природі і відповідно людина завдяки канонічним знанням творчо інтерпретує ідею через образ у формах архітектурного довкілля (табл. 1).

Метапоетика – поезика природного довкілля. Метапоетика – це ідея-закон гармонійних образів природно-стихійних форм з яких зароджуються і за допомогою яких формується поезика архітектурно-предметного середовища. **Поезика архітектурно-предметного середовища** – це канонічне трактування Божественного світу, саме таке трактування первинно проявляється у Вічному законі руху-творення краси природи Всесвіту і вторинно у законі традицій через створене людиною середовище, засобами та законами естетики. Поезика архітектурно-предметного середовища побудована на принципах поезики Буття та природного довкілля, як правило цілості через злагодження частин. **Пошук Гармонії – цільності через Лад, Ради-Закону і Довершеності Кола-Сфери що є моделлю тривання Всесвіту**, став змістом

¹ Миро Продум. Нація золотих комірців. Психоінформаційна концепція України. СМП. Тернопіль. "Мандрівець", 1994. – С. 22-26, 112.

² Загадки. К.: Дніпро, 1987. – С. 22.

життя людини споконвіку та є основним принципом і мистецтвом формування поетики архітектурно-предметного середовища. Поетика архітектурно-предметного середовища є потенціалом картинного образу, містить у собі поетику природи (Метапоетика), зміст образотворчих реалій (мовно-етнопсихічна картина світу, так звана Автопоетика) та національно-культурну модель картини світу (Міфопоетика) (рис. 1).

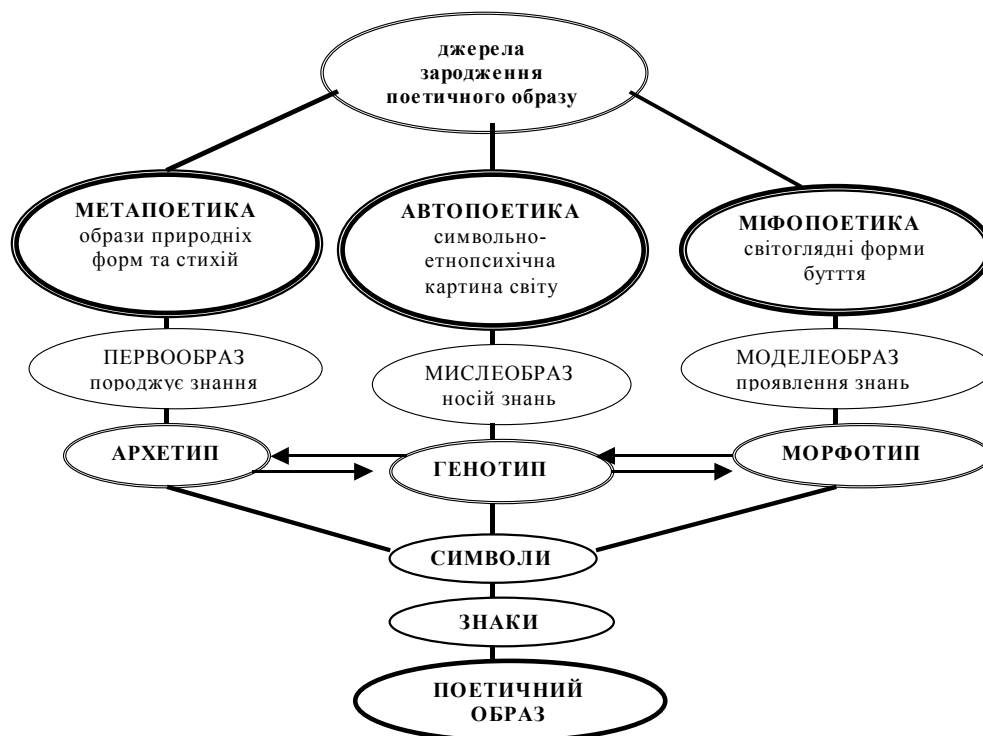

Рис. 1. Схема формування структури поетичного образу

Табл. 1. Образна та сенсотворна характеристика природних стихій

№ п/п	Стихії	Звук	Форма	Функція та знак у формуванні поетики образу довіклля	Мислєподібні відповідники стихійним пер-вообразам
1	2	3	4	5	6
1	ефір (небо)	спокій споглядання одкровення	глибинний простір протяжність безмежність	єднання з Богом благодать	сад, храм, купол
2	повітря	подих посвист вість буйний протяг шелест шум	зигзагоподібна стрілиста змінна стрімка протяжна	оживлення гнуч- кість озвучення, хвилю- вання ляклива магіко-захисна сила звук-запах вістить	сіни, хороми, ко- ридор, вікно, віт- ряк, стріха (під- дашня, дармо- вис), шатро, кружганонок (під- сіння, опасання)

1	2	3	4	5	6
3	вогонь	потріскує шипить рипить веселий гнівливо-нервовий	кучерява патлата язикоподібна пірамідальна	світло, тепло, життя-турбота-ро- довід, магічний захист, очищення.	огородження, стовп, сходи, піч- покуть, світич, курінь-криївка- місце відпочинку у дорозі.
4	вода	прудка тиха гучна говірка живограй	плавна векторна коливальна	оживляє очищає освячує захищає, благовіс- тить скеровує перешкоджає	огородження, криниця-колово- рот-джурка, воро- та, ганок, дорога, вікно, колиска- ореля-гойдалка
5	земля глина	монотонність луноподібність мовчазність журливість	горизонталь- на сила міць	магіко-охоронна життєдайна всепрощення	печера, льох, під- вал, колодязь, сті- на, фундамент, цоколь
6	повітря + вогонь	лякливий по- переджуваль- ний тривожний	змінно-різка просторо- творча	ляклива комунікаційна	флюгер-вітрогін, белебень (звук), дзвін, горище, ву- лиця, димар
7	вода + земля	ніжний делікатний	податлива	магіко-захисна миротворча лад любов	покрівля, вежа, приспа (призьба), загата
8	вогонь + вода	живий рухомий	гостра плавна	ляклива магіко-захисна, доброзичлива	кована загорода

Вплив мовно-культурного досвіду на створення і зорове сприйняття довкілля. Природа завдяки космічному, зодіакальному циклу (часу), колу, ріті стала моделлю організації життєвого циклу людини, який збувався у календарно-аграрному циклі (ритуалі). Первинна форма кола (тор, круг, яйцеподібна форма) є моделлю простору й часу і простежується у назвах архітектурних реалій (околиці – кіш – обійстя – оселя – частокіл-коловорот (вхід, криниця) – колиска – клуня – комора – колиба – кладовище – курган – ротонда – храм – хороми – кружганок – хорос (світильник у вигляді кола)). Саме слово культура як виникнення форми життя етимологічно cultus-colo, хід по колу Сонця. Є цілком природним, що, архітектурні об'єкти отримували назви і функції, похідні від природного довкілля. Так само поетичний образ природного довкілля давав назву поселенню. Подамо мислеобразне кодування води у назвах загород. **Вал** – окоп, насип землі утворений водою, санскр. вара – вал і старосл. загорода це **вара**, а санскр. вара – коло, замкнений простір, звідси й українська назва загороди: **вориння, вір'я**. Обворити це обнести "воромь", загородити вориною. Такі види загород характерні для Карпат. Філологічно тотожні санскр. **вар** – **вода**, укр. **вар** – **кипляча вода і жар** та й **окрипъ (укропъ)** розуміється як окріп і як твердиня¹. Та й орання – це повто-

¹ Пам'ятки української мови: Словник української мови П. Білецького-Носенко АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні. – К.: Наук. думка, 1966. – 421 с.

рення природних форм загороди породжених водою, бо **борозна** це первинно наношена водою коса, походить від гр. фάρος частина, землі, з др. індійської "зубець, край".¹ **Борозна** дала основу поняттю огорожі **забору**, що є тотожне розумінню **забору водному**, а також **заборолу** – частині міської стіни та шолому як символу небесної тверді, що утримує воду.² **Рів**, як і вал, природне утворення водою. **Перетика** – межа, відділена ровом, плетеном, а **перетичекь** – потік води, слово **пруд** на старосл. наливний вал, у сучасному трактуванні швидка течія; **ставок** (вода) – ставати, боронити, та й синонім віконниць – **ставні**. **Пліт** – загорода з колів, і пліт як сплав етимологічно "омитий" перегукується у словах: плітка-розмова-річка. Старосл.-укр. **плѣтъ** як плоть тіла та як огорожа, відходять в етимологічному значенні до води, що прибуває, лиється (семантичні відповідники плюта-непогода, плисти та литка налита лоем³, що породжує образ **балясини-ганки** елементу загороди).

Дах через осмислення світобуття отримав різні епітизовані назви: **вишки** (від Вишній), **верх** від вершини гори, **горище** (від гора – місце перебування божества, та горище як ознака обгорілої соломи від диму на даху), **під, поду** – розумілося як простір каркасу під скиртами. Та **стрих** – як місце перебування-гуляння вітру-диму-стріли.

Процес світовідчування відповідає шлюбу-закону поєднання і відтворення життя, що відбився у просторовій символіці міста як зв'язку неба і землі, закон поєднання чоловіка і жінки проявляється в архітектурному вирішенні простору вежі або комори, в традиції спілкування у замкненому саду (світлиці), що є знаковим станом дівчини та вулиці (поміст) – ознакою хлопця. Співіснування жіночого і чоловічого начал та творення їх цілості проявляється у функціонально-соціальному поділі хати (лівачка–правачка, піч–покуття). Поєднання вогню (чоловіка) і води (землі-жінки) проявляється в огороженні і підвалині–призьбі-ладі–раді.

Предмети та реалії довкілля отримували назви, також, і згідно з обрядами та життєвим циклом людини, що відповідав закону Вічного Буття природи. Наприклад, комора – це місце відбування таїни шлюбу жита та шлюбу людини. Бо жито як символ життя і відродження символізує нащадка, через те комора функціонально ототожнювалася – току з житніми снопами, а весільний обряд "комори" – акту орання землі або обмолочення зерна⁴.

Міфопоетика-світоглядна модель етносу організації довкілля. Міф є другим після мови джерелом запису духовної культури народу, його уявлень про світ. Міф етимологічно – це вимовлене слово, що покликала до буття видимий світ, зазначивши ключеві образи у просторі та систему зв'язку в ритуалі повсякденного ставлення людини до Бога, природи, батьків, людей. Назвемо деякі світоглядні моделі трактування обуттєвленого простору.

¹ Етимологический словарь: В 4-х т./ Сост. М. Фасмер. М.: Т.1.

² Пам'ятки української мови: Словник української мови П. Білецького-Носенко. – С. 142.

³ А.А. Потебня. О некоторых символах в славянской народной поэзии// Собрание трудов./ Символ и миф в народной культуре. М.: Лабиринт, 2000. – С. 56-57.

⁴ Хведір Вовк. Студії з української етнографії та антропології. К.: Мистецтво, 1995. – С. 279-281, 306.

Троїстість єдиного. Світ розумівся як тривимірний: нав-яв-прав по вертикалі та три дороги по горизонталі (ліво – прямо – право). Три означає повноту і вищий стан: Тройдереву–Світове дерево, сонце – трилике, трисвятий-пресвятий, наш герб-трійця–тризубець.

Бінарність жіночого та чоловічого (міфологічний архетип Світового дерева з чоловічим і жіночим началом в образі птахів).

Ієрархія місця у природі при творенні архітектурно-предметного середовища. Негативні простори (болото, місця сміття, зруйнованої поетики природи, місця осквернені людиною через вбивство, місця де росте будяк, кропива) та позитивні для перебування людини ті, де добре почувають себе тварини, птахи.

Ієрархія матеріалу при формуванні архітектурно-предметного середовища (вид дерева, колір глини, матеріалу) вказує на сакралізацію місця у просторі. Наприклад столи-скрині тисові, ліжка дубові, гонт осиковий, пороги тисові або соснові. Обмазка глиною охровою або білення вапном стін хати. Вербові живоплоти, бо Верба – світове дерево українців. Кіл з осики, бузини, чи терену – мав обергове значення. "Садок вишневий коло хати" – пов'язаний з богом Вишнім, Всевишнім і вишня є божественне дерево¹ – невід'ємний атрибут подвір'я і саду.

Ініціації завдяки природнім формам, стихіям. Посвята на парубка, коли на Великдень дістанеш з гладко обтесаної деревини подарунок. "Скоропостижні арки"² – святкові арки, увінчані сосновим гіллям, яке всихалося та обсипалося, те саме весільні брами. Ставили загороду "перейму" (солону, що горить) під час весільного поїзду.

Перевтілення **спокій→активність або хворий→здоровий.** На Великдень майстрували гойдалки, погойдаєшся будеш здоровий через очищення повітрям. Здмухування, очищення через обкурення димом, омивання водою, побиття на Великдень Вербовим гіллям.

Циклічне розгортання в часі (вічне тривання) Роду. Вшановування предків, фіксування минулого "той, хто мав великих предків, повинен творити велике". Поняття кола як циклу часу втілене в Роді, триванні народу. Фіксування подій життя у поетичному образі архітектурно-предметного середовища: наприклад народження дитини супроводжувалося: садіння у саду дерева –персоніфікація її у дерево, справляння нових воріт, зміна рисунку на відповідному дереві дверей, або на одвірку. При покиданні оселі чи смерті "змальовувалися" члени родини в образах рослин, тварин, птахів. Гармонія тривання проявляється і в ритуально-знаковому підході до побудови. Наприклад: проорення загороди поселення або малювання вапном чи зерном-мукою кола, посипання входу дріботою яку не можна визбирати сіль, мак; прикрашене місце карнизу (прилип), обв'язі стіни вінками з квітів і жита, букетами маківок, квітів, гірляндами з часнику, цибулі як оберег і як вияв естетики.

¹ М.Дмитренко, Л.Іваннікова, Г.Лозко, Я.Музиченко. К.: Народознавство, 1994. – С. 115-116.

² М.Зеров. Поезії. Переклади. К.: Дніпро, 1990. Т.1. – С. 63.

Пошук Гармонії-Ладу-Ради-Закону-Кола-як моделі тривання світу.

Гармонія кола (або яйце подібного овалу), що втілена у тотемі українців лелеці а саме відліт-приліт додому, за столом у хаті при вечері як Лад, в громадських спільнотах: толока, в молодіжних гуртах, братствах, у козацькій і сільській Раді, Волості, Слободі.

Розкриття змісту архітектурного символу через біосеміотичну складову. Біосеміотична складова поетичного образу складається з несотвореної людиною природи так звана "незаймана", "чиста" природа та інтерпретованих людиною природних форм, де біосеміотична складова містить етнокультурний фактор. Хід сонця втілений у **формотворчій конструкції брами (обов'язкова наявність верхньої перемички або арки входу)**. Сонце – воратар вирію, що чотири рази на рік випускає пори року на землю, тотожний індійському Брамі, що втілює у собі цілий рік циклічного ходу сонця і росту дерева життя. Брама – брахма з санскр. творець, народжується з яйця – хаоса та межує космос на небо, повітря, земля¹ ось звідки символіка наречення входу в огорожений простір **брамою**. Брама у загороді – це виділення з хаосу обійстя, творення космосу-порядку. З трактуванням входу пов'язана також і вода, а саме з поняттям Воріт. Ворота в індо-арійській традиції трактуються як перервана загорода-вода, бо Врітра (змієподібний) бог перерваної течії ріки. Ворота чи старосл. врата, врати (ся) – повернутися символізує щорічне відродження космосу, відкриття вод. Циклічність часу породжує і розуміння воріт як коловорот сонця й води.

Українці найчастіше на воротах зображують пів-сонце, сонце, що сходить або заходить, або три сонця-розети (схід-зеніт-захід). Аркова чи трикутна форма або стійково-балочна конструкція вирішення входу визначає символіку воріт, та й у санскриті арка – це сонце. Ворота й брама – це щоденний вихід сонця, початок дня, а у певний період циклу вихід нового сузір'я. Образ соняшника (солноворота), що зустрічається коло воріт, брами відображає також символ ходу сонця. Ритм сонця проявлений в трикутному декорі лиштви (сандрику), формотворчій структурі сходів (драбини) та мосту. Хід сонця проявлений на сволоку, що лежить у позиції схід – захід, крім того має рисунок руху сонця, так званого "біжучого колеса", поєднаного з хрестом, котрий є християнським символом дороги-драбини до неба. Схожі мотиви орнаменту ходу сонця мають скрині, які є пам'яттю роду та стіл-престіл з хлібом та триразовим циклічним споживанням їжі та молитви. Сонце образно ототожнюється з гіллястим деревом, найчастіше з вербою (світовим деревом). Сонце як символ ока проявляється у такій деталі брами й дверях як візитирка, так зване віконце для спостереження або комунікації.

Сур, Цур, Чур бог вогню-світла, Чур у санскриті око. Слово Чердак від Чур (око, котре спостерігає). У гуцулів "Чердак" – це сторожова вежа. Сонце також виражається у символах багатопелюсткових квітів, вінків, підкові, колесі, хресті і його різновиді сварзі. Сонце-око знаково відображається на фронтоні, щипці даху. На Закарпатті основним мотивом завершенням

¹ Мифологический словарь. М.: СЭ, 1991. – С. 99.

фронтону даху є хрест-Христос-Сонце або Світове дерево, що також має символіку часового циклу.

Місяць, зоря, сонце є кінетичним магічним захистком подорожуючої людини. Місяць ототожнений сонцю в тих людей, котрі перебувають у дорозі: місяць – "козацьке сонце", "циганське сонце" й сонце для закоханих. Місяць втілений усимволічних українцям назвах: калита, пиріг, рогатий, Коляда, Василь, Дідух, козацький оселедець. Шумерською "калета" назва місяця, "калуті"-духівництво, а на Русі каликі-перехожі це подорожні пустельники, що жили за рахунок подавання біля калиток. Цілоком ймовірно що хвіртка (калитка) символізує собою хід місяця. Крім того сонце є втіленням вогню, а місяць – води, вони доповнюють один одного неперервним входом-виходом світил на небі, тому залежно від культу сонячного чи місячного, ворота можуть відображати хід сонця або місяця. Місяць тісніше, ніж сонце пов'язаний з життєвими циклами людини. Його циклічна образна змінність відповідає 4-ом фазам людського життя: молодик – зародження життя, підповня-юність, повня–старий місяць і остання **кватира**-смерть-убування. Тут ми підійшли до поняття **кватири вікна, форточки (хвірточки)**. Кватирка, кватира – відсувна частина вікна, означає чверть і має функцію виходу душі із хати, бо інша назва кватири – це **душник** у вікні¹, англ. window-soul. Чверть отвору вікна, чверть вхідного отвору воріт, так звана хвіртка є проявленням ходу місяця. Хід місяця може знаково інтерпретуватися як нижня дуга, а хід сонця як верхня дуга у колисці, качелі-орелі, гойдалці, яселках (порівняймо Оселка-Веселка-Райдуга).

Образ неба втілений у форму шатра, купола, у стелю в хаті², де на сволюку зображують хід сонця, а також у побутові речі як убрус, простирало, килим, рядно та одяг шуба, кожух, головні убори.

Простір поля, дороги, степу, полонини знаково втілений у сувої полотна, обрусі, простиралі, килимі.

Природа – символна складова архітектурного образу. Символ сам по собі містить комплекс асоціативних значень, співставлень що та є формою творення і сприйняття образу. Символ є синонімом образу³ але на відміну від образу має багатостороннє розкриття у знакових складових: 1) біосеміотика, 2) антропосеміотика, 3) лінгвосеміотика, 4) етносеміотика, 5) абстрактна семіотика. Дублювання архітектурних форм природними дає змогу створювати багатообразні композиції і тим підсилює поетичний образ архітектурно-предметного довкілля як прояв вищої духовної дійсності в естетичних законах. Втілена ідея-символ в образі через знакові складові проявляє рівень знань спостерігачу і користувачу згідно з його інтелектом.

Місце знаку природи в ієрархії знакових складових за силою проявлення вищої духовної дійсності в матеріальному образі архітектурно-предметного довкілля.

Наведемо деякі приклади.

¹ Пам'ятки української мови: Словник української мови П. Білецького-Носенко.

² Загадки. К.: Дніпро, 1987. – С. 17.

³ Валерій Лепакін. Ікона та іконічність. Львів: Свічадо, 2001. – С. 71.

Формування образу огороження через символні складові:

1. Хреститися; 2. Захист "нерушима стіна" – Образ Матері Божої Оранти; 3. Правиця Господа; 4. Лякливий, попереджувальний звук вогню, вітру, водоспаду-гуку; 5. Природні явища, опади: дощ, туман, сніг; вогонь-ватра; природні утворення: перетічок, вал, рів; 6. Посадка кропиви, терену, будяку, ожини, шипшини та живоплоту, закріплення кутів осиковим кілком; 7. Обсипання виділеної межі мукою, вапном, кров'ю, сіллю, маком, злаками найчастіше у формі "зачарованого кола"; 8. Огородження слідом тварини, людини, хороводи-коломийки, антропоморфне опудало, вал утворений оранкою, павутина; 9. Обмежування шнуром-стрічкою (червоною), полотном; 10. Види загород: плетена, кована, ліплена, тесана; 11. Деталь ужиткова, що несе семантику захисту (горщик, посудина на кілку), млинок-вітрячок, колесо та орнамент як знак первинного матеріалу загороди землі, води та вогню; 12. Рослини, що в'ються, плетуться (хміль, плющ, гарбузиння, горошок та ін.) та посадка комунікаційного характеру рослин, таких як калина, горобина.

Вирішення образу входу за ієрархічними принципами проявлення духовного аспекту в реальному образі.

1. Царські **врата**, у санскриті врата означає **закон божий, або обітниці** (входить той, хто приймає обітницю і живе за моральними законами). 2. Небесні ворота – злука з Богом (райдуга, Ра-дуга, веселка (оселка, оселя)). 3. Стара людина на лавці, той, хто має право судити про життя. 4. Два дерева, найчастіше з похиленою кроною верба, вишня, калина (або дві точки зафіксовані природними складовими у просторі), наскрізне дупло у дереві, отвір у камені, наскрізна печера. 5. Весільна брама. 6. Принцип відбиття у дзеркалі (інший світ) через бляховані, оббиті двері. 7. Семантична знаковість перешкоди вийти у простір, високий поріг, колода на порозі, передпорогові охоронці (птах, півень через звук, кіт та дикі тварини, сторож-воротар); посадки терену, глоду, біля воріт, над дверима решето, скоба, візитирка – для ока у дверях. 8. Формотворча арка і трапеція, стійочно-балочна система з дашком. Орнамент та декор, що відображає ідеї космічного часу і ходу сонця-захисника (біжуче колесо, "квітка", хрест, підкова, плетений віночок), та шлюб (чоловічого та жіночого начал) відтворені в образах птахів та тварин або у знаках стихій води та вогню (світла). 9. Декоративні елементи: прясельце (колатка, каблучка, підківка), замок.

Компонування знакових складових в образі дороги та шляху.

1. Кривизна дороги по колу (шлях торний (від тор-коло)), "збився з колу" (плигу) – збожеволів, йде не тою дорогою, що всі. Коло (круг) це правило-закон шляху людини на цьому світі: народження – розвиток – згасання – смерть "бути на божій дорозі" – переродження (переображення). 2. Багато-раменний хрест (Фігура) (щоразовий вибір шляху-творення долі). 3. Порушена цілина, просічки в лісі, а в гористій місцевості: те що веде до гори, обтрусена роса. 4. Озвученість: звук води, розмова-спів подорожніх, звук воза, транспорту. 5. Слід тварини, людини, колеса, диму (Фігура), курява, порошок. 6. Бинди (стрічки), руно, сувій полотна, рушника, розпущені коси, скатертина, обрус, килим-доріжка. 7. Місця споглядання-повчання і захисту камінь (ба-

ба), джерело, лава й каплиця, статуя святого, Хрест, одинокі дерева, вогонь-ватра (вогнище), бандурист, прочани, пустельники. 8. Деревя (тополі, горіх) і кущі обабіч дороги (алея), ліхтарі, скульптура – все це прояв захисту й ієрархічно вищої дороги. Музичний, людський та тваринний супровід, простеляння килиму, доріжки, устилання квітами, злаками дороги. 9. Міра та означення простору через верстовий, мальований стовп, митні ворота-вежі. 10. Трансцендентність (вибір) простору роздоріжжя та корчми, щоб "гладити дорогу" і не сумувати. 11. Прикмети на шляху: (негативна кметь: заєць, жаба, чорний кіт перебіг дорогу, жінка, що переходить з пустою посудиною, віха-знак перестороги в місці по якому не можна ходити у дорозі; та позитивна кметь: жінка з повною посудиною, тварина що біжить "за пазуху" і т.п.)

Міст – ієрархічно вища дорога.

1. Світове дерево. 2. Гілка калини, верби ("калиновий", "вербовий міст" – поєднує видимий і невидимий світи). 3. Дуга (веселка) – коромисло, стріла. 4. Волосина, нитка (чим тонший міст, тим світліша душа, яка зможе його пройти) – висячий міст. 5. Потиск рук, тримання за руки. 6. Кінь. 7. Човен, коліска. 8. Кістки, трофей-жертва. 9. Лавка, кладка. 10. Загорода моста з рідко чи густо розташованими малими архітектурними формами та антуражем.

Сенсотворення образу криниці:

1. Слинка, кров і тіло Христа, слід ноги матері Божої, дар зцілення Святих покровителів. 2. Квітка кринь, непорочність. 3. Звук, гук (джурка, водограй). 4. Джерело зі скелі (удар тризубцем, удар копитом коня), коловорот. 5. Сльози людини. 6. Кров тварини. 7. Мед, молоко. 8. Глек, бочка, ринка, кадівб. 9. Позначення місця джерела лавкою, посудиною та загороною, каплицею, декоративною хаткою.

Компонування знакових складових символу Рогу-кута.

1. Хрест. 2. Світове дерево. 3. Наріжник-камінь спотикання. 4. Ознака влади: кий, булава, (ріг тварини), шест, піка. 5. Божниця-покуть. 6. Жар-вугілля, вогнище. 7. Стовп (стоян), пілястра. 8. Виділення орнаментом і кольором рогу й кута у споруді.

Сенсонаповнення образу стовпа.

1. Правиця Божа – благословення. 2. Хрест (Христос) – опора, Стовп Пречистої, Стовпи Софії-Премудрості, Стовпи Пророки й Апостоли. 3. Престол – жертвник. 4. Гора, дерево, дим. 5. Людина, герой, колос-велетень, варт. 6. Скіптер, булава. 7. Стопа, верстовий і мальований, стовп поприща (верства). 8. Трофей (переможені), пам'ятник. 9. Верев (ганебний стовп). 10. Спіральні колони обвиті (тички), з зарубками – драбина до неба. 11. Колони з динькою, з виразним ентазисом, з вузлом є ознакою витримки, випробовування. 12. Капітель-шапка, голова, стіл-це знаки духовного та соціального стану людини.

Вікно.

1. Лик Господа, Матері Божої, Святого. 2. Око сонця, місяця, зорі. 3. Око у кризі (ополонка), озерце. 4. Обличчя дитини, старшої людини, око людини, плач, доля. 5. Прозора перепона (оболонка): вітер, міхур риби та скло (духовна субстанція). 6. Годинник дня, око у світ й природу. 7. Герої міфу,

казок на міжвіконні або предмети, що символізують природний цикл або комунікаційно-інформативні (лялька, букети сухих та живих квітів, витинанки на склі, калина, ялинкові прикраси). 8. Червоний, охровий колір рами, лиштви, віконниці мають функцію захисту. 9. Рушники, штори – оберіг.

Висновки. Природа сакралізує, освячує архітектурно-предметне середовище, і є моделлю просторової організації довкілля. Бо через гармонію природного довкілля людина наближується до Бога.

Природа як композиційна складова є тлом, фоном, звуком у чуттєвому сприйнятті зорової картини світу. Природна форма є біосеміотичною складовою в образі і має естетичну та магіко-захисну функцію. Втілені та осмислені етносом форми природи в архітектурі (формотворчих конструкцій, деталях, орнаменті) творять колористику образу, відображають світоглядні знання народу та інформаційно-комунікативне поле для життєдіяльності. Тому зберігаючи біорізноманіття, зберігаємо поетику природи, що є генератором і носієм знань світотривання для нащадків.

